

## ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІДНОСИН

## LEGAL REGULATION OF INFORMATION VIDNOSYN

Павлова Ю.С., к.ю.н.,

доцент кафедри цивільного процесу

Національний університет «Одеська юридична академія»

Павлова О.С., аспірантка кафедри кримінального права

Національний університет «Одеська юридична академія»

Стаття присвячена дуже актуальній проблемі сьогодення – розгляду актуальних проблем правового регулювання інформаційних відносин в Україні. Визначено роль інформаційних відносин у розвитку політичних, економічних, соціальних, правових та інших процесів.

Відзначено, що сучасна швидка обробка даних має як позитивні, так і негативні наслідки. Автор підкреслив, що зменшення негативних наслідків в інформаційних процесах вимагає чіткого правового регулювання таких відносин. Правове регулювання є основою будь-яких правовідносин, і інформаційно-правові відносини не є винятком. Уточнювалося значення слова «регулювання», наголошувалося на безперспективності розгляду суспільних відносин, пов'язаних з потоком інформації, як системи заборон і обмежень.

Проаналізовано правове визначення інформації, розглянуто правове регулювання інформаційних відносин у нормативно-правових актах України. Проаналізовано наукові джерела та нормативно-правові акти з правового регулювання інформаційних відносин у публічній та приватній сферах. У регулюванні інформаційних відносин приділяється увага договірним відносинам. Визначено роль і значення соціальних медіа у формуванні громадянського суспільства. Звертаємо Вашу увагу на можливість упередженого викладу в сучасному світі, оскільки через медіа та кіноіндустрію інформація може спотворюватися та спотворюватися на користь масового власника. Інтереси медіа та інших зацікавлених сторін. У такому випадку було підкреслено важливість чіткого регулювання відносин даних. Автор акцентував увагу на розгляді наукової дискусії щодо визначення інформаційного права як самостійної галузі права, наголошуючи на його міждисциплінарному значенні.

Як наслідок, правове регулювання інформаційних відносин, створення, збирання, зберігання, поширення, використання, знищення тощо інформації. Слід розуміти, що існують міжгалузеві правові норми, які регулюють державно-приватні відносини. Між суб'єктами створюється правовий інформаційний зв'язок.

**Ключові слова:** інформація, інформаційне право, правове регулювання інформаційних відносин.

The article is devoted to a very urgent problem of today – consideration of current issues of legal regulation of information relations in Ukraine. The role of information relations in the development of political, economic, social, legal and other processes is defined.

It is noted that the rapid information processes taking place today have both positive and negative consequences. The author emphasized that the reduction of negative consequences in information processes requires clear legal regulation of such relations. It is emphasized that legal regulation is the basis of any relationship, informational legal relations are no exception. The meaning of the word «regulate» is clarified, the impracticality of considering social relations related to the flow of information only as a system of prohibitions and restrictions is emphasized.

The legal definition of informatization is analyzed, the legal regulation of information relations contained in the legislative acts of Ukraine is considered.

Scientific sources and legislative acts on the legal regulation of information relations in the public and private spheres are analyzed. Attention is paid to contractual relations in the regulation of information relations. The role and significance of social advertising in the formation of civil society is determined.

We draw your attention to the fact that in today's world biased presentation of information is possible, because with the help of such means as the media and the film industry, information can be distorted and distorted depending on the interests of the owner of the mass media, interests of other interested parties. It was emphasized that in such a case, the clear regulation of information relations is extremely important.

The author drew attention to the consideration of the scientific debate regarding the definition of information law as an independent branch of law, emphasizing its interdisciplinary importance. It was concluded that the legal regulation of information relations should be understood as the presence of inter-branch legal norms that regulate public-private relations regarding the creation, collection, storage, distribution, use, destruction, etc. of information, on the basis of which legal information relations between subjects arise.

**Key words:** information, information law, legal regulation of information relations.

**Постановка проблеми та її актуальність.** Соціальні відносини, що формуються з інформації, відіграють дуже важливу роль у житті сучасної держави і суспільства. Інформація відіграє важливу роль у розвитку політичних, економічних, соціальних, правових та інших процесів не лише в Україні, а й у всьому світі. Сьогодні важко уявити діяльність будь-яких органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних і недержавних установ, громадських об'єднань та окремих громадян, які не володіють інформацією та не користуються нею. Водночас стрімкі інформаційні процеси мають як позитивні, так і негативні наслідки. Мінімізація негативних наслідків потребує чіткого правового регулювання взаємовідносин даних між різними суб'єктами. Тому правове регулювання є основою будь-яких правовідносин, інформаційно-правові відносини не є винятком. Є багато питань, які потребують законодавчого врегулювання в цій галузі, що швидко розвивається.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Вчені, які проводять дослідження не тільки в галузі інфор-

маційного права, а й в інших галузях права, зосредили увагу на дослідженні правового регулювання інформаційних відносин в Україні. Зокрема, роботи присвячені інформаційним відносинам є у І.В. Арістової, О.А. Баранова, О.М. Бандурки, К.І. Белякова, К.Ю. Ісмайлова, Р.А. Калюжного, Л.П. Коваленко, Б.А. Кормича, А.М. Новицького, Д.О. Перова, В.Г. Пилипчука, В.І. Плахтєвої, В.С. Політанського, О.С. Селєзньової, Р.В. Тарасенка, О.О. Тихомирова, В.С. Цимбалюка, М.Я. Швеця, П.М. Рабіновича, О.Ф. Скакун, В.К. Колпакова, В.І. Литвиненка, Т.А. Литвиненко, А.В. Форос та інших. Проте, незважаючи на наявні напрацювання, в інформаційних відносинах залишається багато невирішених питань, які потребують наукового дослідження.

**Метою статті** є дослідження актуальних проблем правового регулювання інформаційних відносин в Україні, визначення ролі правового регулювання таких відносин.

**Виклад основного матеріалу.** Правове регулювання «... регулювання суспільних відносин здійснюється державою за допомогою сукупності законів і правових захо-

дів, їх правове закріплення, охорона і розвиток. Держава забезпечує важливе функціонування суспільства як системи через державне, право – нормативне регулювання. Останнє включає спочатку Воно розроблено як стабілізуючий і заспокійливий фактор завдяки принципам диспозитивності та справедливості. Поняття «правове регулювання» є ширшим за поняття «законодавче регулювання», оскільки обсяг правових джерел перевищує законодавчі джерела» [20, с. 215]. Суспільні відносини, пов'язані з потоком інформації, слід розглядати не тільки як систему заборон і обмежень. На сучасному етапі ми вже «... заохочуємо та підтримуємо державу сприяти регулюванню таких відносин, які пов'язані не лише із заборонами чи обмеженнями, а й певною мірою з договірними відносинами». Тому тепер можна говорити про те, що регулювання інформаційних відносин передбачає не тільки сильний вплив держави на ці відносини, а й застосування складної системи спеціальних заходів і методів» [10, с. 141].

Проблеми правового регулювання інформаційних відносин також є актуальними на сьогоднішній день через існування нечітких підходів до розуміння інформації та інформаційних відносин. Так, у «Словнику юридичних термінів» за редакцією Т.А. Литвиненко, В.І. Плахтеєва визначає інформацію як «... документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, які існують або відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому середовищі» [14, с. 54]. На думку О.В. Кохановської, «... основним джерелом і поясненням всього сущого на світі є несуттєва за своєю суттю інформація. Автор також зазначає, що «... вирішити цілий комплекс загальнонаукових, філософських і правових проблем можливо завдяки глибокому розумінню інформації» [13, с. 13]. У Правовій доктрині України інформація визначається як «... основна, загальнолюдська та базова цінність, що складає основу світової системи» [18, с. 755].

Сьогодні українське законодавство про дані в цілому відповідає європейським і світовим стандартам. Стаття 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод проголошує, що «... кожен має право на свободу вираження поглядів». Це право включає «... свободу дотримуватись своїх поглядів, отримувати та поширювати інформацію та ідеї без втручання з боку державних органів і незалежно від національних кордонів». Оскільки використання цих свобод пов'язане з обов'язками та зобов'язаннями, «... може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або покаранням, які можуть бути передбачені законом і в демократичному суспільстві, національній безпеці, територіальній цілісності чи громадськості, щоб запобігти заворушень чи злочинів, для захисту здоров'я та моралі інших, для захисту репутації чи прав, для запобігання розголошенню інформації, отриманої конфіденційно, або для захисту здійснення правосуддя та несправедливості».

Регулювання основних засад діяльності медіа у національних законах України здійснюється як конституційні норми – стаття 34 Конституції України, яка повністю відповідає статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а також норми Законів України «Про інформацію», «Про засоби масової інформації», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» тощо, відповідно до норм ст. 34 та ст. 32 Конституції України [1].

К.І. Беляков звертає увагу на те, що «... на практиці, особливо в законодавстві, існує нерозуміння» некоректності (нерациональності) ототожнення категорій «інформація», «відомості», «дані», «знання». З одного боку, поняття «інформація» і «знання» синоніми, їх часто використовують не тільки в повсякденному спілкуванні, але, на жаль, і в наукових дослідженнях. Як об'єкт правового регулювання поняття «дані», «відомості», «інформація» різні» [9, с. 43, 44]. Є.В. Петров визначає інформацію як

«... інформацію (не відомості) про події та явища, які людина знає і може повідомити іншим у формі, зручній для розуміння» [17, с. 9].

У Загальних положеннях Закону України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» «... інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів. Використання сучасних комп'ютерно-комунікаційних технологій у створенні умов для задоволення інформаційних потреб реалізації прав громадян і суспільства на основі створення, розвитку та використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій. Тому ці процеси мають бути предметом правового регулювання інформаційних відносин і мають бути спрямовані на задоволення інформаційних потреб особи, держави та суспільства загалом, виконувати функцію забезпечення рівних можливостей для суб'єктів інформаційних відносин».

Аналіз наукових джерел свідчить про поширеність думки, що «... інформаційне регулювання поширюється лише на публічну сферу, а медіа та Інтернет відіграють важливу роль у її використанні» [15, с. 47-48]. Особиста інформація про особу, її особисте чи сімейне життя, стан здоров'я, персональні дані, конфіденційне листування, телефонні розмови тощо. Захист таких прав забезпечується на рівні Конституції України [1], Закону України «Про захист персональних даних» [5], Цивільного кодексу України [2] та інших нормативно-правових актів. Що стосується публічної інформації, то слід зазначити, що вона часто асоціюється з прозорістю, відкритістю та прозорістю діяльності органів державної влади, інших державних органів та органів місцевого самоврядування. вільний доступ до публічної інформації.

Зокрема, такий доступ передбачено Законом України «Про медіа». Відповідно до ст. 5 цього Закону «основні завдання державної політики у сфері засобів масової інформації: забезпечення прозорості та доступності інформації про структуру власності суб'єктів у сфері засобів масової інформації; забезпечення прозорості, незалежності та законності медійної діяльності державних органів... , особливо регулювання та нагляд (контроль) у часі; запобігати створенню подібних або дублюючих повноважень державних органів щодо регулювання та нагляду (контролю) у сфері медіа; забезпечувати регулювання у сфері медіа, незалежно від способів і технологій розповсюдження інформації, крім випадків, прямо передбачених цим Законом» [7].

Наступним законом є Закон України «Про доступ до публічної інформації», який регулює порядок реалізації та надання доступу до інформації, що знаходиться у володінні органів влади та інших розпорядників публічної інформації. Метою цього Закону є «забезпечення прозорості та відкритості діяльності органів влади, встановлення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації» (ст. 2) [3].

Закон України «Про доступ до судових рішень» [4] «гарантує прозорість діяльності судів загальної юрисдикції, забезпечення доступу до судових рішень, вироків, ухвал, вироків, винесених судами загальної юрисдикції, та Єдиного державного реєстру судових рішень».

Інформаційні відносини у публічній сфері регулюються також Законом України «Про рекламу», який «визначає засади рекламної діяльності в Україні, регулює відносини, що виникають у процесі виробництва, розповсюдження та використання реклами» [8]. Соціальна реклама є «важливим інструментом формування громадянського суспільства та засобом комунікації суспільства та держави» [21]. Завдяки своїй соціальній функції реклама може створювати орієнтири поведінки в суспільстві та виникнення нових потреб і цінностей. Відповідно Д.О. Маріц каже: «... у сучасний час може бути уперед-

жена інформація, оскільки інформація може бути створена такими інструментами, як засоби масової інформації та кіноіндустрія, залежно від інтересів власника засоби масової інформації та інших зацікавлених сторін» [16, с. 115]. У цьому випадку дуже важливо чітко визначити зв'язок даних. Правове регулювання таких відносин є різновидом соціального регулювання і поширюється на приватну та публічну сфери відносин. Зокрема, В.А. Ромащенко зазначає, що «імплементация правового регулювання в інформаційному суспільстві ще триває, вона ґрунтується на міжнародних та національних правових нормах» [19, с. 100].

Слід зазначити, що в сучасному інформаційному просторі широко поширене використання договірних відносин, які відіграють важливу роль в інформаційних відносинах. Договірне регулювання поширюється на всі галузі права. Водночас єдиний принцип регулювання договірних відносин у законодавстві немає. Це призводить до того, що вони намагаються створити власні норми, які регулюють порядок укладення, виконання, зміни або розірвання договорів у кожній галузі права, не враховуючи досвід інших сфер вирішення таких питань (а іноді навіть всупереч до цього), вони використовують угоди в правовому вакуумі. Щодо договірних відносин О.А. Кодинець зазначив, що «інформаційні зобов'язання – це такі правовідносини, в яких одна сторона має право вимагати від іншої надання чи передачі майнових прав або утримуватися від вчинення дій, спрямованих на таке надання чи передачу прав іншим особам». Певну кількість договірних зобов'язань, об'єктом яких є інформація, можна віднести до «категорії інформаційних договірних зобов'язань» [11, с. 249]. Якщо предмет договору забороняє, наприклад, створення або розголошення інформації, договір є підставою для виникнення інформаційних правовідносин. Останнім часом договори про надання інформаційно-

консультаційних послуг, наприклад, ринку нерухомості, працевлаштування, відпочинку та ін. інформація про стає все більш поширеною.

Основною ознакою правового регулювання інформаційних відносин є його основа, правовою базою якої є інформаційні права і свободи. Фактично структура правового регулювання інформаційної сфери базується на єдиному загальному праві, яке трактується як принцип свободи інформації або права на інформацію, і забезпечує свободу отримання та поширення інформації. Ця свобода інформації врівноважується системою обмежень, які в деяких випадках обмежують доступ до інформації або обмежують її вільне поширення.

У сукупності ці обмеження виходять за межі загального принципу свободи інформації. На думку Б. Кормич, «... сукупність однотипних дозволів і заборон створює систему правового регулювання інформаційних відносин» [12, с. 48].

Отже, можна сказати, що правове регулювання відносин щодо даних, створення, збирання, зберігання, поширення, використання, знищення даних тощо. слід розуміти наявність міжгалузевих правових норм, що регулюють публічно-приватні відносини. на підставі яких виникають юридичні права, інформаційні відносини між суб'єктами.

**Висновок.** Таким чином, інформаційні правовідносини мають дисциплінарний характер і виникають на стику різних галузей суміжного права, загальним об'єктом регулювання якого є інформація. Таким чином, можна сказати, що правове регулювання інформаційних відносин – це певна правова категорія, яка складається з: – єдності об'єкта правового регулювання (інформації); – наявності правових норм у різних галузях права щодо регулювання інформаційних відносин та відповідальності за порушення; – інформаційні відносини мають державно-приватний характер правового регулювання.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356 (із змінами).
3. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011р. № 2939-УІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314 (із змінами).
4. Про доступ до судових рішень : Закон України від 22 грудня 2005 р. № 3262-ІУ. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 15. Ст. 128 (із змінами).
5. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-УІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 34. Ст. 481 (із змінами).
6. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 4 лютого 1998 р. № 75/98. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 27-28. Ст. 182 (із змінами).
7. Про медіа: Закон України від 13 грудня 2022 р. № 2849-ІХ. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua> (із змінами).
8. Про рекламу : Закон України від 3 липня 1996 р. № 270/96. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39. Ст. 181 (із змінами).
9. Беляков К.І. Інформація у праві : теорія і практика. Київ : КВІЦ, 2006. 118 с.
10. Грохольський В. Л. Актуальні питання правового регулювання інформаційних відносин в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2020. № 3. С. 141–146.
11. Кодинець А.О. Цивільно-правове регулювання зобов'язальних інформаційних відносин. Київ : Правова єдність ; Алерта, 2016. 580 с.
12. Кормич Б. Конституційно-правове регулювання інформаційних відносин. *Юридичний вісник*. 2013. № 3. С. 46–51.
13. Кохановська О.В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин : монографія. Київ : Нац. акад. внутр. справ України, 2001. 211 с.
14. Литвиненко Т.А., Плахтєєва В.І. Словник-довідник юридичних термінів. Харків : Форт, 2010. 190 с.
15. Мазепа М.М., Дубровський І.М. Право в системі соціальних регуляторів / за заг. ред. О.П. Угровецького. Харків, 2012. 91 с.
16. Маріц Д.О. Деструктивна пропаганда у кінематографі. *Деструктивна пропаганда : шляхи протидії та проблеми відповідальності* : матеріали науково-практичної конференції, м. Київ, 21 травня 2015 р. Київ : ТОВ «ІВА», 2015. С. 114–116.
17. Петров Є.В. Інформація як об'єкт цивільно-правових відносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2003. 20 с.
18. Правова доктрина України : у 5ти т. / Нац. акад. прав. наук України ; редкол. : В.Я. Тацій (гол.) та ін. Харків : Право, 2013. Т. 5. 864 с.
19. Ромащенко В.А. Правове регулювання інформаційного суспільства в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 9. С. 100–104.
20. Цвік М.В., Петришина О.В. Загальна теорія держави і права : підручник. Харків : «Право», 2011. 584 с.
21. Щодо віднесення рекламних роликів до соціальних. URL: <https://www.nrada.gov.ua>